תלמוד בבלי · אחרונים · בן יהוידע · סדר קדשים

בן יהוידע על ערכין

רבי יוסף חיים מבגדאד

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

בן יהוידע על ערכין

רבי יוסף חיים מבגדאד

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/בן-יהוידע-על-ערכין/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף ו. 4
דף ח. 4
דף י. 5
דף י. 5
דף יא. 10
דף יא. 10
דף יב. 11
דף טו. 12
דף טו. 12
דף טז. 15
דף טז. 17
דף כד. 22
דף ל. 23
דף לא. 24
דף לב. 24

דף ו.

"סָלַע זוֹ לִצְדָקָה", עַד שֶׁלֹּא בָּאתָ לְיַד גַּבַּאי, מֻתָּר לְשַׁנּוֹתָהּ. מִשֶּׁבָּאתָ לְיַד גַּבַּאי, אָסוּר לְשַׁנּוֹתָהּ. נראה לי בס"ד הטעם על פי מה שאמר רבינו האר"י ז"ל בשער הפסוקים בפסוק וְהָיָה מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה שָׁלוֹם (ישעיה לב, יז) דעל ידי הצדקה נשלם שם הוי־ה והיינו הפרוטה כנגד יו"ד שבשם וחמש אצבעות הנותן כנגד ה"א ראשונה וזרוע הגבאי וחמש אצבעותיו כנגד ו"ה שבשם עיין שם. וידוע דאמרו רבותינו ז"ל (עירובין יח:) דיו לעולם שישתמש בחצי השם דהיינו שם י־ה ולכן אנחנו מזכירים שם י־ה בפינו אבל השם כולו אין רשות להזכירו.

ובזה מובן הטעם קודם שבאה ליד גבאי דאז אין כאן אלא חצי השם שהוא שם י־ה מותר לשנותה דהיינו שיקחנה המקדיש לצרכו או לצורך אחרים ללותה ויפרע במקומה כי מאחר דעודנה ביד המקדיש ולא קבלתם יד הגבאי אין כאן אלא חצי השם ויוכל האדם להשתמש בחצי השם אבל אם באה ליד גבאי דאז נשלם בה השם כולו אסור להשתמש בה ללותה ולפרוע במקומה כי עתה נעשה עליה קדושת השם כולו ונקרא עליה שם הוי־ה כולו.

דף ח:

רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: 'כּוֹבֵשׁ', וְרַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא אוֹמֵר: 'נוֹשֵׂא'. לפירוש רש"י שהביא בעין יעקב 'כּוֹבֵשׁ' רצונו לומר תופש מן העונות וכובשן במצולות ים כמו שנאמר 'יִכְבֹּשׁ עֲוֹנֹתֵינוּ וְתַשְׁלִיךְ בִּמְצֻלוֹת יָם' (מיכה ז, יט) ו'נוֹשֵׂא' רצונו לומר נותן ידו למטה וכובשן למעלה כדי שיכריעו הזכיות כמו שנאמר נֹשֵׂא עָוֹן (מיכה ז, יח). הנה צריך להבין מאי בינייהו ועוד באיזה טעם משליך מן העונות במצולות ים? ואם יש טעם לזה ישליך הכל ולמה ישליך רק חלק מהם? וכן למאן דאמר 'נוֹשֵׂא' מה טעם יש בזה האופן?

ונראה לי בס"ד על פי מה שאמרו המפרשים ז"ל ששני יצר הרע יש בעולם האחד נמשך ובא מכח התולדה על ידי חטא אדם הראשון נדבק זוהמת הנחש בנולדים כולם ומתהווה מזוהמת הנחש יצר הרע והשני הוא היצר הרע הבא מצד הקליפה שיש למעלה כנגד עולם הנשמות וזה נקרא בלשון חכמינו ז"ל בשם מלאך רע שעליו אמר הקדוש ברוך הוא בראתי יצר הרע בראתי תורה תבלין (קידושין ל:) וכתבו שיש מיני עונות באים מן יצר הרע של התולדה ויש מיני עונות נעשים על ידי יצר הרע שהוא מלאך רע.

ובזה פירש הגאון רבי יהונתן ז"ל מאמר חשבון שעשה יצחק אבינו ע"ה (שבת פט:) לעתיד בשנות האדם שעשה סברה לומר פלגא עלי מצד עונות הנעשים מיצר הרע של התולדה

ופלגא עלך מצד עונות הנעשים מיצר הרע שהוא מלאך רע עיין שם.
ובזה פרשתי הטעם שלוקחין ביום הכיפורים שני שעירים אחד לה' ואחד לעזאזל (ויקרא טז, ח) ולכן הבבליים מתלשים בשערו ואומרין לו טול וצא טול וצא (משנה יומא ו, ד) שכופלים הדברים רצונו לומר טול וצא עונות שבאים מיצר הרע של התולדה וטול וצא עונות שבאים מיצר הרע שבא מן הקליפה שנקרא מלאך רע.
ובזה מובן טעם המאמר כאן לרבי אלעזר דאמר '**כּוֹבֵשׁ**' שלוקח מן העונות ומשליך במצולות ים והיינו שלוקח עונות הבאים מיצר הרע של התולדה שנעשה מן חומר הארץ ולזה משליך במצולות ים מקום החומר העכור ואינו לוקח כל העונות שהם הנעשים מיצר הרע דקליפה כי על אלו אין להם תירוץ וצריכין הם לתקן זה כי על כך נעשה יצר הרע זה בעולם שיהיה האדם נלחם עמו ומקבל שכר.
ורבי יוסי ברבי חנינא אומר '**נוֹשֵׂא**' שמגביה הכף למעלה סבירא ליה הסברה להפך כי מקיל מן העונות שנעשו מיצר הרע הנעשה מצד הקליפה מלמעלה דעל זה יש להם לטעון למה בראת אותו? אבל עונות הנעשים מצד יצר הרע שנעשה מן התולדה מכח זוהמת הנחש אין להם טענה לפטור עצמן כי יאמר להם למה חטאתם בעץ הדעת והבאתם זה לעולם! ולפי דברים אלו תבא דרשה של כל אחד היטב בפסוק צַדְּקָתְךָ כְּהַרְרֵי אֵ־ל מִשְׁפָּטֶךָ תְּהוֹם רַבָּה (תהלים לו, ז) דוק ותשכח.

דף י.

וּבַגּוֹלָה עֶשְׂרִים וְאֶחָד. תִּשְׁעָה יְמֵי הֶחָג וְכוּ'. קשא למה חזר ופרט אותם מאחר דכבר פרשם ופרטם וסגי לומר וּבַגּוֹלָה עֶשְׂרִים וְאֶחָד?
ונראה לי בס"ד חזר ופירש כדי לסדר בהם הסימן של אותיות בבט"ח לרמוז דבגולה צריך לצפות לישיבת ארץ דכתיב בה וְיִשַׁבְתֶּם לָבֶטַח בְּאַרְצְכֶם (ויקרא כו, ה) שהבטיחם השם יתברך בבטח. **אי נמי** לרמוז בגולה תלויה עמידת ישראל וקיומם בבטחון שיש להם בהקדוש ברוך הוא דאי לאו הכי איך תתקיים כבשה אחת בין שבעים זאבים ולכן אומרים בגולה 'הָשַׁתָּא הָכָא, לְשָׁנָה הַבָּאָה בְּאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל'.

דף י:

סִפְרֵי חַיִּים וְסִפְרֵי מֵתִים פְּתוּחִים לְפָנָיו. פירוש גם נשמות המתים נדונין מי יחזור בגלגול ובאיזה גלגול יחזור ומי ראוי להעלותו מדרגה למעלה ממדרגתו.

וְהָא חֲנֻכָּה, דְּלָא הָכִי וְלָא הָכִי, וְקָאָמְרִינַן. נראה קושיא זו רופפת ביד המקשן דידע שיש לתרץ חכמים עשו חיזוק לדבריהם לדמותה לימים טובים דאורייתא ולהכי הקשה לו תחלה קושיא דראש השנה ויום הכיפורים דאלימא ליה ואחר שתרץ לו זו לא נמנע מלהקשות גם זו אף על פי שהיא רופפת לראות מה ישיב התרצן והשיב לו משום ניסא. והרב בתי כהונה (חלק א' בבית ועד דף יג) הקשה מאי קשיא ליה והלא הלכה רווחת בישראל שנביאים תקנוה שיהיו אומרים אותה על כל פרק ועל כל צרה שלא תבא (פסחים קיז.) ואדקשיא ליה על הא דרבי שמעון תיקשי ליה אהך דנביאים מהך קרא דכל צרה דלא אקדיש ולא אקרי מועד? עד כאן לשונו עיין שם.

ונראה לי בס"ד דעל הא דנביאים ליכא קושיא דיש לומר הם לא תקנו לומר ההלל על כל צרה אלא רק בשעתה דהיינו בשעת הנס ולא לדורות עולם לאומרם בקבע בכל שנה ושנה על צרה דלא אקדיש ולא אקרי 'מוֹעֵד'.

ועוד נראה לי בס"ד הכי קא מקשי 'וְהָא חֲנֻכָּה דְּלָא הָכִי וְלָא הָכִי וְקָאָמְרִינַן' ואם כן יהיה בזה זלזול לראש השנה ויום הכיפורים דאקדיש בעשיית מלאכה ואקרי 'מוֹעֵד' ולא קאמרינן דנמצאת חנוכה שהיא מדרבנן עדיפה מנייהו, ולהכי ראוי שלא יאמרו משום כבוד ראש השנה ויום הכיפורים כהאי גונא אמרו הטעם שאין גומרים הלל בחול המועד של פסח מפני שביום טוב שביעי של פסח אי אפשר לומר הלל גמור מטעמא דאיתא במדרש ואם יאמרו בחול המועד הוי זלזול ליום טוב דנראה חול המועד עדיף מיניה וכמפורש טעם זה בלבוש (באורח חיים בהג"ו) עיין שם וכן נמי שפיר מקשי מכח האי טעמא ומשני אין כאן זלזול דחנוכה שאני דאתעביד ניסא ועל הנס אומרים ההלל.

אַבּוּב הָיָה בַּמִּקְדָּשׁ, חָלָק הָיָה, דַּק הָיָה, שֶׁל קָנֶה הָיָה, וּמִימוֹת מֹשֶׁה הָיָה. יש להקשות למה הוצרך לומר ארבע פעמים 'הָיָה' וסגי לומר כן אבוב של קנה חלק ודק היה במקדש מימות משה צוה המלך וכו' ובזה לא היה נצרך לומר עוד ארבע פעמים 'הָיָה'?

ונראה לי בס"ד דידוע מה שאמר רבינו האר"י ז"ל בשער בסוד הפסוק אֱלֹקִים אַל דֳּמִי לָךְ וכו' (תהלים פג, ב) כי רחל עומדת בעולם הבריאה בחצות לילה ובפרט באשמורת עד אור הבוקר דוגמה לרחל אמנו שישבת ומזמרת בחצות לילה עד אור הבוקר וזה הטעם שדוד המלך ע"ה היה מזמר במזמורי תהלים בחצות לילה, ולפי זה האבוב שהוא כלי זמר חשוב ומשובח הוא רומז לרחל.

וידוע מה שאמר רבינו האר"י ז"ל בסוד וּמִדַּת יָמַי מַה הִיא אֵדְעָה מֶה חָדֵל אָנִי (תהלים לט, ה) שיש ארבע שמות אהי־ה ולאה לוקחת מהם אורות ארבעה אלפי"ן ורחל לוקחת אורות ארבע פעמים 'היה' הנשארים שעולים מספר שמונים [20×4=80] וזו הכונה של

בשכמל"ו [בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד] שצריך לכוין בתיבת 'וָעֶד' [80] שהיא מספר ד' פעמים היה וכנזכר בספר הקדוש עץ חיים עיין שם. ולכן באבוב שרומז לרחל נקיט ביה בכונה ד' פעמים הי"ה לרמוז שהוא רומז לרחל שלוקחת אורות ד' פעמים 'היה' מארבע שמות אהי"ה.

צִוֹּה הַמֶּלֶךְ וְצִפּוּהוּ זָהָב וְקוֹלוֹ לֹא הָיָה עֵרֶב. לרמוז בזה על האדם שמוכיח או מורה הלכות לאחרים אם ידבר עמהם בנחת יהיו דבריו ערבים להם ואז יהיו נשמעים וכמו שנאמר דִּבְרֵי חֲכָמִים בְּנַחַת נִשְׁמָעִים (קהלת ט, יז) וכן אמרו בגמרא על שלשה דברים שצריך אדם לומר בתוך ביתו מערב שבת עם חשיכה עשרתם ערבתם וכו' (משנה שבת ב, ז) דצריך לממרניהו בניחותא כי היכי דלקבלו מיניה (שבת לד.) ולכן האביב שהוא מוציא קול היה של קנה חלק ודק והיה קולו ערב ואחר שצפוהו זהב שהוא קשה שבמיני מתכות ולא היה קולו ערב כן האדם המוכיח והמורה לבני אדם שמוציא קולו מן הקנה שלו אם יהיה דבורו בנחת רך כקנה וחלק ודק לדבר בניחותא יהיו דבריו ערבין לשומעין וממילא יהיו מתקבלים אצלם ואם ידבר בקושי אין דבריו נשמעין ומתקבלין.

ומן '**צִלְצָל וּמַכְתֶּשֶׁת**' ילמוד האדם להכיר ולהבין ערך מצות שעושים הראשונים כמה וכמה יגדל ערכם על מעשים טובים של האחרונים ועל זה אמרו (שבת קיב:) אם ראשונים כמלאכים אנו כבני אדם ואם ראשונים כבני אדם אנו כחמורים.

אֵלּוּ שְׁנֵי כֵּלִים נִשְׁתַּיְּרוּ מִמִּקְדָּשׁ רִאשׁוֹן וְנִפְגְּמוּ, וְלֹא הָיָה לָהֶם אֲרוּכָה (מלכים א ז, מה). נראה לי בס"ד הטעם דשני כלים אלו נפגמו בבית שני דידוע מה שאמר רבינו האר"י ז"ל בסוד ארבע כיתות (סוטה מב.) דכת מספרי לשון הרע פוגעים בתפארת שהוא סוד היצירה שמסלקין הארתו מן המלכות שהוא סוד דעשיה וידוע דבית שני היה בו עון לשון הרע ובעבור זה נחרב וידוע דהקטורת היא תיקון העשיה שכוללים בה גם תיקון היצירה לכן בתפילת העשיה בכל יום אומרים גם כן זמירות שהם תיקון היצירה לכן צִלְצָל שבו עושין זמר שהוא תיקון היצירה וּמַכְתֶּשֶׁת שבה עושין הקטורת שהוא תיקון העשיה נפגמו בבית שני ולא היה להם **אֲרוּכָה** אותיות '**אור כ"ה**'.

ובזה יובן הטעם שהיו שני כלים אלו מן נחשת, דעליהם אמר דוד נְחֹשֶׁת מְמֹרָט (מלכים א' ז ,מה) כי ידוע מה שאמר רבינו האר"י ז"ל (בשער הגלגולים דף כט:) דשת היה נפש דהבל ונח היה רוח דהבל עיין שם וידוע כי נפש עשיה ורוח יצירה ונח ושת הם צירוף '**נְחֹשֶׁת**' שהוא '**נֹחַ שֵׁת**' שהוא סוד יצירה עשיה ולכן שני כלים אלו שהם סוד יצירה עשיה כלולים זה בזה היו מן נחשת שהוא צירוף 'נח שת' שהם יצירה ועשיה.

"**וּכְלֵי נְחֹשֶׁת מַצְהָב טוֹבָה שְׁנַיִם חֲמוּדֹת כַּזָּהָב**" (עזרא ח, כז) **רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: שְׁנֵיהֶם שְׁקוּלִים כְּאֶחָד שֶׁל זָהָב, וְחַד אָמַר: כָּל אֶחָד וְאֶחָד שָׁקוּל כִּשְׁנַיִם שֶׁל זָהָב**. יש להקשות מאי נפקא מינה מהאי פלוגתא מה דהוה הוה? ואף על גב דיש לומר נחית למסבר קראי נראה לי בס"ד דיש נפקותא לענין דינא אם אחד עשה צוואה וכתב בה תתנו לפלוני מן הסודרים של משי שיש לי שנים זהב והוא היה לו סודרים שהיו כל אחד שוה זהב אחד ויש לו עוד סודרים שכל סודר שוה שני זהובים, והנה למאן דאמר תיבת שנים קאי על הכלים דמפרש כאלו אמר 'ושני כלי נחושת' גם הכא הכי קאמר תתנו לו שני כלים שכל אחד שוה זהב ולמאן דאמר השני דסבירא ליה דקאי השנים על הזהב הכי קאמר תתנו לו סודר ששוה שני זהב ואף על פי שהחשבון של הערך שוה עם כל זה לפעמים שני סודרים ששוים כל אחד זהב נמכרים זבינא חריפא יותר מסודר אחד ששוה שני זהובים. אי נמי כגון שיש לו סודרים אשר ערכם כל שני סודרים בזהב אחד ויש לו סודרים חשובין יותר אשר ערכם כל אחד שני זהובים ולמאן דאמר הראשון דקאי על הכלים הכי קאמר תתנו לו מן הסודרים שיש לי שכוים כל כנים זהב אחד ולמאן דאמר השני הכי קאמר שיתנו לו סודר אחד מן הסודרים שערכם כל אחד בשנים זהב ואם כן נפקא מינה טובא לענין דינא.

ועוד נראה לי בס"ד נפקותא לענין דינא דראיתי להרב חק נתן ז"ל שפירש טעם לפלוגתייהו בהא פליגי מאן דאמר 'כָּל אֶחָד וְאֶחָד שָׁקוּל כִּשְׁנַיִם' היינו משום דדייק במה שאמר וּכְלֵי נְחֹשֶׁת '**מַצְהָב**' (עזרא ח, כז) לשון יחיד ולא כתיב 'מוצהבות' לשון רבים משמע דכל אחד מהם שקול כשנים והא דכתיב 'שְׁנַיִם' קאי אזהב, ומאן דאמר 'שְׁנֵיהֶם שְׁקוּלִים בְּאֶחָד כְּאֶחָד שֶׁל זָהָב' דייק מלשון '**חֲמוּדֹת**' לשון רבים עד כאן לשונו.

נמצא חד תפש לשון תיבה ראשנה עיקר למידק מן 'מַצְהָב' וחד תפיס לשון אחרון למידק מן 'חֲמוּדֹת' לשון רבים דנקיט באחרונה ולפי זה נפקא מינה לענין דינא דאם נמצא לשון שטר סתים ואיכא למידק מיניה תרי דיוקי דסתרי אהדדי הנה למאן דאמר זה אזלינן בתר תיבה הראשונה למידק מיניה ולמאן דאמר זה אזלינן בתר תיבה אחרונה עיקר.

הַשִּׁילוֹחַ הָיָה מְקַלֵּחַ מַיִם בִּכְאַסָּר, וְצִוָּה הַמֶּלֶךְ וְהִרְחִיבוּהוּ. נראה לי בס"ד כל זה היה בהשגחה מן השמים כדי ללמדם מוסר מאן דאיהו זעיר איהו רב ומאן דאיהו רב איהו זעיר (זוהר חלק ג' קסח.) והיתה פתיחתו תחלה שיעור איסר שהוא ממון ללמד שיקח מזה מוסר על הממון כדי שיהיה לו מדת הסתפקות ויהיה שמח בחלקו.

מַגְרֵפָה הָיְתָה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ. יש להקשות למה הוצרך לפרש ולומר 'נִמְצֵאת כֻּלָּהּ מוֹצִיאָה מֵאָה מִינֵי זֶמֶר' הלא חשבון זה אפילו תינוק יודע לאומרו? ונראה לי בס"ד דבא

לספר הנס שנעשה בה אף על גב דתרי קלי לא משתמעי (ראש השנה כז.) וכאן היו 'מֵאָה **מִינֵי זֶמֶר**' וכלהו משתמעי להשומע שהוא מרגיש בשמע של מאה קולות אף על פי שיוצאין בבת אחת.

מיהו יש להקשות דאמר רב נחמן בר יצחק '**מַתְנִיתִין גּוּזְמָא**' משמע דברי שמואל אינם גוזמא, וקשא מי הכריח לתנא לדבר בלשון גוזמא ולא נקיט כדנקיט שמואל?

ונראה לי בס"ד דמלבד מגריפה זו הגשמית יש עוד מגריפה רוחנית וזו הגשמית היא משל לרוחנית והענין הוא דידוע שכל הקרבנות שמקריבים בבית המקדש הם לצורך ברור ניצוצי קדושה מן הדומם צומח חי מדבר וכמו שאמר רבינו האר"י ז"ל, אך ודאי אין הבירור נעשה על ידי הקרבן עצמו שהוא בהמה אלא נעשה על ידי אור קדושה עליון השוכן וחונה בבית המקדש והוא שורה ומרחף על הקרבן ועל ידי כך נעשה הבירור של ניצוצי קדושה.

ולכן אם הקריב האדם קרבנות כהלכתן חוץ למקדש עביד איסורא כי חוץ למשכן ולמקדש אין אור קדושה שורה ומרחף על הקרבן וכיון שהוא מושלל מן האור אין בקרבן חשיבות כלל כי מצד עצמו הוא בהמה בזויה ורק מתעלה על ידי האור המרחף עליו והוא מתלבש בו ובלתי האור הוא כמו בהמה מתה שאין בה נשמה נמצא האור העליון השורה על הקרבן הוא עושה מלאכת הבירור של ניצוצי קדושה ולזה האור השוכן בבית המקדש שעל ידו ובכוחו נעשה הבירור קורא בשם מגריפה שבו נגרפים ניצוצי הקדושה ועולים.

והנה נודע שכל אור קדושה הנעתק ונמשך ממקום העליון למקום תחתון כלול מעשר ספירות וכל אחת מעשר הרי מאה ולכן במגריפה של בית המקדש עשו ציור ודמיון לאור של מעלה שכלול מעשר ועשר מעשר שבו גורפין ניצוצי קדושה שגם זו המגרפה הגשמית יש בה עשרה נקבים וכל נקב יש בו עשרה מיני זמר דנמצא יש בה מאה מיני זמר שהוא ענין שירה וזמרה והאור של מעלה שהוא כלול מעשר ספירות ועשר מעשר הרי מאה ספירות שמהם יהיה בירור ניצוצי קדושה גם בזה יש מאה זמר כי הזמר הזה של האור ענייננו בירור והוא לשון כריתה כמו זְמִיר עָרִיצִים (ישעיה כה, ה) דכל בירור יהיה על ידי זימור ונמצא גם באור הזה יש '**מֵאָה מִינֵי זֶמֶר**' רצונו לומר מאה זימור ולכן אחר שהגיד שמואל תכונת מגריפה הגשמית שיש בבית המקדש סיים '**נִמְצֵאת כֻּלָּהּ מוֹצִיאָה מֵאָה מִינֵי זֶמֶר**' כלומר נמצאת זו המגריפה היא כנגד מגריפה הרוחנית שמוציאה מאה מיני זימור כלומר מאה בירור ואמר בלשון קצר להעלים הסוד.

אמנם תנא דברייתא אמר דברים של משל במגריפה הגשמית שכל דבריו הם משל

על המגרפה הרוחנית שהוא האור העליון השוכן וחונה בבית המקדש שבכוחו נעשה הבירור קאמר 'הֵיא אַמָּה וְגָבוֹהַּ אַמָּה' פירוש זה משל על האור הנמשך מעולם הבריאה ששם הוא מדרגת המאות ואמה אותיות מאה וזהו שאמר הֵיא 'אַמָּה' בהפוך 'מֵאָה' שנמשך פנימיות שלה מן הבריאה שהוא סוד מאה 'וְגָבוֹהַּ אַמָּה' המקיף שלה גם כן מן בריאה שהוא סוד מאה 'וְקַתָּא יוֹצֵא מִמֶּנָּה' משל על אחיזת אור יצירה ועשיה 'וַעֲשָׂרָה נְקָבִים הָיוּ בָּהּ' כל אחת מוציא מאה מיני זמר נמצא מוציאה אלף מיני זמר זה התנא עשה פרטות יותר שמגיע עד אלף.

דף יא.

"**וְשֵׁרַת בְּשֵׁם הֵ' אֱלֹקָיו**", **אֵיזוֹ שֵׁרוּת שֶׁבְּשֵׁם**? **הֱוֵי אוֹמֵר: זוֹ שִׁירָה** (**דברים יח**, ז). נראה לי בס"ד שִׁירָה - שר י־ה, עֲבוֹדָה - עבד ו"ה. נמצא השם נשלם בשניהם ולכך בשעת עבודה צריך לעשות שירה כדי ליחד השם ברוך הוא מיהו בשירה נרמז שם י־ה שהוא שם בפני עצמו אך אותיות ו"ה אינם שם בפני עצמו וזהו שאמר **אֵיזוֹ שֵׁרוּת שֶׁבְּשֵׁם** כלומר שירות שנרמז בה שם הקדוש **הֱוֵי אוֹמֵר זוֹ שִׁירָה** שנרמז בה שם י־ה שהוא שם קדוש בפני עצמו. "**לַעֲבֹד עֲבֹדַת עֲבֹדָה**" **אֵיזֶהוּ עֲבוֹדָה שֶׁצְּרִיכָה עֲבוֹדָה**? **הֱוֵי אוֹמֵר זוֹ שִׁירָה** (**דברים כח**, מז). נראה לי בס"ד הכונה דיליף מהכא על שירה בפה שצריכה עבודה אחרת שהיא שירה בכנור שהוא בידים ולזה אמר 'לַעֲבֹד עֲבֹדָה' תרתי.

וְתַנְּא מַיְתֵי לֵיהּ מֵהָכָא: "**וְלִבְנֵי קְהָת לֹא נָתָן, כִּי עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ עֲלֵהֶם בַּכָּתֵף יִשָּׂאוּ**" (**במדבר ז**, **ט**). נראה לא ניחא ליה לתנא למילף מפסוק שָׂאוּ זִמְרָה וּתְנוּ תֹף (תהלים פא, ג) בלחודיה כדיליף רבי יצחק משום דפסוק זה לאו מוכח דאיירי בלויים ורק יליף מקרא ד'לִבְנֵי קְהָת' דקאי בלויים ומפרש 'יִשָּׂאוּ' לשון שירה על סמך האי קרא של 'שְׂאוּ זִמְרָה'.

דף יא:

"**מֹשֶׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹקִים יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל**", **עַל עִסְקֵי קוֹל** (**שמות יט**, **יט**) (**דברי הימים ב' ה**, יג). אף על גב דזה נאמר בסיני שעדיין לא נבנה המשכן ולא נצטוו בעבודת הלוים על הדוכן, ועוד דאף על גב דמשה רבינו ע"ה היה לוי הוא לא עשה עבודת הלוים לשורר על הדוכן, נראה לי בס"ד דדריש הכי דהאלקים ענהו למשה רבינו ע"ה בשביל מצות הקול שיש ללויים אחר שהוקם המשכן והואיל והוא לוי לכן מצוה זו של לויים שעושין בקול שירה הגינה שיענהו עתה.

"**וְלֹא יָמֻתוּ גַּם הֵם גַּם אַתֶּם**". **מָה אַתֶּם בַּעֲבוֹדַת מִזְבֵּחַ, אַף הֵם בַּעֲבוֹדַת מִזְבֵּחַ** (במדבר יח, ג). נראה גם מהכא יליף שירה דלויים בפה כי הכהנים יש להם שני מיני עבודה האחד בידים בהקרבה והשני בפה שהוא בברכת כהנים שגם זו אמרו רבותינו ז"ל נקראת עבודה וכיון דמדמי כהנים ולויים להדדי מוכרח שגם בלויים יש שני מיני עבודות אחת בשיר שבפה ואחת בשיר של כנור שהוא בידים.

מְגַלְגְּלִין זְכוּת לְיוֹם זַכַּאי וְחוֹבָה לְיוֹם חַיָּב. קשא לא נקיט כאן אלא חובה דתשעה באב ולא פירש זכות ליום זכאי? ונראה לי בס"ד דכפי סדר העיבור יום שחל בו תשעה באב יחול בו יום טוב ראשון של פסח וסמניך 'עַל מַצּוֹת וּמְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ' (שמות יב, ח) וידוע דגם בזמן שהיו מקדשין על פי הראיה היו משתדלין לכוין שיעלה קדוש החודש על פי משפט העיבור שיש לנו עתה וידוע יום טוב ראשון של פסח שהוא מכוון כנגד יום תשעה באב היה בו זכות ליום זכאי כי בו נצח יעקב אבינו ע"ה את שר עשו ובו נצח אברהם אבינו ע"ה את המלכים ובו יצאו ישראל ממצרים ובו נלחמו הכוכבים במחנה סיסרא ובו נהרגו חיל סנחריב ולכן כיון שפירש החובה ליום חייב מה שנעשה בתשעה באב ממילא מובן שהיה זכות ליום זכאי שהוא כנגד יום זה.

"**יַצְמִיתֵם ה' אֱלֹקֵינוּ**", **עַד שֶׁבָּאוּ אוֹיְבִים וּכְבָשׁוּם** (תהלים צד, כג). הנה נודע כי בחרבן תמה זכות אבות וכנזכר בגמרא (שבת נה.) והם השלימו בתיבת 'יַצְמִיתֵם' ולא הספיקו לומר 'ה' אֱלֹקֵינוּ' נמצא סיימו באותיות 'תם' של תיבת 'יַצְמִיתֵם' להורות תמה זכות אבות הרמוזים בראשי תיבות **יַ**צְמִיתֵם **יְ**י **א**ֱלֹקֵינוּ.

דף יג:

"**שֹׂבַע שְׂמָחוֹת אֶת פָּנֶיךָ**", **אַל תִּקְרֵי 'שֹׂבַע' אֶלָּא 'שָׂבֵעַ'** (תהלים טז, יא). יובן בס"ד כי השבע יבא מן יד ויד אותיות שיש בשם הוי־ה במלוי מלואו ולזה אמר פּוֹתֵחַ אֶת יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל חַי רָצוֹן (תהלים קמה, טז) והיינו שתי ידים שהם יד באותיות י־ה ויד באותיות ו"ה וידוע השבע במספר הקדמיי הוא כ"ח כזה אבג"ד הנזכר ומספר כ"ח הוא יד ויד שמהם השובע וזהו שאמר אל תקרי 'שובע' שיהיה שובע בעולם אלא אם כן תקרי 'שפע' שיהיה השפעה שלימה מן 'שבע' שהוא י"ד וי"ד שעולים כ"ח שהוא שבע במספר הקדמיי.

וְשֶׂל יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ 'שְׁמוֹנָה' (**תהלים יב, א**) (**תהלים טז, יא**). נראה לי בס"ד הטעם כי אחר ביאת המשיח יאירו חמשים שערי בינה שהיא שלימא דחירותא ויהיה חירות ממלאך המות חירות משעבוד מלכיות והבינה היא ספירה שמינית לכן יהיה הכינור שמונה

נימין רמז לבינה ונעשה הרמז הזה בכנור שהוא 'נר כ"ו' שיאיר שם הוי־ה בשלימות שמספרו כ"ו.

דף טו.

נִמְצָא: **אוֹמֵר בְּפִיו חָמוּר מִן הָעוֹשֶׂה**. דאומר שם רע בפיו חייב מאה שקלים ואונס דעשה מעשה חייב חמשים. הנה בזה מובן דברי חכמים שהביא השל"ה ז"ל '**לָשׁוֹן הָרַע אֶחָד דּוֹחֶה מֵאָה תְּשׁוּבוֹת**' דנקטי מספר מאה כנגד לימוד שצריך ללמוד בעל לשון הרע מן מאה שקלים שמתחייב בהם המוציא שם רע (דברים כב, יט).

יֵשׁ עֶבֶד שֶׁנּוֹתֵן לוֹ רַבּוֹ מַתָּנָה, וְחוֹזֵר וְנוֹטְלָהּ מִמֶּנּוּ. פירש רש"י ז"ל פרנסה שנתן את המצריים פרנסה לדגים לאכלם. וקשא מהיכן נודע שנתנם פרנסה לדגים, ודילמא מעיקרא כשהטביעם היה רצונו שיפליטם הים ליבשה?

ונראה לי בס"ד דכתיב צָלֲלוּ כַּעוֹפֶרֶת בְּמַיִם אַדִּירִים (שמות טו, י) וקשא אם הכונה שגופים שלהם נתמלאו מים ולכך כבדו וצללו למטה בתוך המים הנה דבר זה הוא טבעי דכל הנטבע יהיה לו כך ולמה מזכיר דבר זה בשירה דמשמע שהיה זה בדרך נס ולכן משבחים השם יתברך על מעשה נס זה? על כן מוכרח לומר שעשה הקדוש ברוך הוא נס שנתן על גופים של מצריים מתחילת הטביעה כח כובד שמכביד על גוויות שלהם שירדו תכף למצולות ים וישארו שם עד עולם ולא יצופו על פני המים כפי הטבע כל גויה הנטבעת תרד למטה אחר שתתמלא מים אך אחר שנים או שלשה ימים תהיה קלה ותצוף על פני המים, מה שאין כן אלו מתחילת הטביעה נעשה עליהם כובד שהורידם לתחתית הים ולא יהיו צפים עד עולם.

והטעם שעשה השם יתברך נס זה שיהיה שורה עליהם כח כובד כדי שלא יצופו אחרי זה ויבואו קרובים שלהם ויטלום ויקברום ולכן עשה שבח זה בתוך השירה כי ירידתם למצולות ים היתה בדרך נס על ידי שנתן עליהם כח כובד שהכביד עליהם והורידם.

ועל כן מצא שר של ים טענה לטעון יֵשׁ עֶבֶד שֶׁנּוֹתֵן לוֹ רַבּוֹ מַתָּנָה וְחוֹזֵר וְנוֹטְלָהּ מִמֶּנּוּ? דמאחר שהניח עליהם כח כובד כדי שלא יצופו אחר ב' או ג' ימים נמצא נעשו פרנסה לדגים.

דף טו:

מַאי דִּכְתִיב: "**מַה יִּתֵּן לְךָ וּמַה יּוֹסִיף לָךְ לָשׁוֹן רְמִיָּה**"? (**תהלים קכ, ג**). נראה לי בס"ד כי הלשון נמשל לגפן שהוא אילן רך ועושה פירות שהם מאכל ומשקה כי הענבים הם

מאכל וגם יוצא מהם יין שהוא משקה כן הלשון חיות האדם של אכילה ושתיה תלויים בו וגם נמשל לגפן מה גפן אינו מקבל נטיעה אחרת כן הלשון נברא לדבר אמת וטוב ואין ראוי לקבל נטיעה שהוא דבור רע וכזב.

על כן המטמא לשונו לספר בו רע הנה הוא מהפך אותיות **גֶּפֶן** הראויה ללשון לאותיות **נֶגֶף** וידוע מה שאמר רבותינו ז"ל (ירושלמי סוטה ח, ג) בפסוק וּבְרָקִים רָב וַיְהֻמֵּם (תהלים יח, טו) אין מהומה אלא לשון מגפה דכתיב וְהָמָם מְהוּמָה גְּדֹלָה (דברים ז, כג) נמצא המגפה נקראת מהומה ולזה אמר על בעל לשון הרע 'מַה יִּתֵּן לְךָ וּמַה יוֹסִיף לָךְ לָשׁוֹן רְמִיָּה' (תהלים קכ, ג) **מַה וּמַה** הם צירוף **מְהוּמָה** זו מגפה כי הלשון שהיה נקרא בשם גֶּפֶן יתהפך לאותיות נֶגֶף שהוא מְהוּמָה.

אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַלָּשׁוֹן: כָּל אֵבָרַיו שֶׁל אָדָם זְקוּפִין, וְאַתְּ מוּטָל (**תהלים קכ**, ג). יש להקשות גם הידים אינם זקופין אלא מוטלין כלשון וכן נמי הוא אבר התשמיש? ויש לומר הידים בעת שעושין מלאכה הם מתקשים ונזקפים וכן אבר התשמיש מה שאין כן הלשון עושה מלאכתו בלתי קשוי ובלתי זקיפה.

וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁהִקַּפְתִּי לְךָ שְׁתֵּי חוֹמוֹת; אַחַת שֶׁל עֶצֶם וְאַחַת שֶׁל בָּשָׂר. הא דהוצרך לפרש אחת של עצם ואחת של בשר, כי גם מחמת זאת שהם אחת של עצם ואחת של בשר יש לאדם ללמוד תוכחת מוסר כי מה שהיו כך **אַחַת שֶׁל עֶצֶם** שיזכיר ויבין המספר לשון הרע שעל ידי כך הוא לוקח פרענות קשה של עונות חבירו בגיהנם ועצם קשה הוא רומז לפרענות ומה שהיתה **אַחַת שֶׁל בָּשָׂר** שיזכור ויבין המספר לשון הרע שהוא נותן על ידי כך כל שכר מצות שלו כי הבשר הוא כינוי לטוב עולם הבא דכתיב יָבוֹא כָל בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנַי אָמַר ה' (ישעיה סו, כג).

כָּל הַמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרָע, כְּאִלּוּ כּוֹפֵר בָּעִיקָּר (**תהלים קכ**, ג). נראה לי בס"ד נקיט לשון 'עִיקָּר' רמז לפי דרכו ענין אחד דידוע שורש השינים שהם י"ו בלחי העליון וי"ו בלחי התחתון הוא רמוז באות אל"ף שציורו יו"ד מכאן ויו"ד מכאן ואות וא"ו באמצע ואם תחלק אות וא"ו שבנתים לחצאין כזה [הציור חסר] אז תהיה צורת **א**' שני פעמים י"ו שהם י"ו שינים של לחי העליון וגם י"ו שינים של לחי התחתון וזה הרמז של שורש השינים הרמוז בציור אות א' שהוא י"ו למעלה י"ו למטה רמוז ממש בתוך אותיות **עִיקָּר** במילואם כזה עי"ן יו"ד קו"ף רי"ש שבתוך עי"ן יו"ד יש י"ו העליון של אות א' ובתוך קו"ף רי"ש יש י"ו התחתון של אות א' ולכן האדם שעשה לו הקדוש ברוך הוא ללשון שלו בשינים שהם ט"ז וט"ז הרמוזים בציור אות א' כנזכר אם סיפר רע בלשונו נמצא כפר בזו החומה של השינים שהיא רמוזה בתוך אותיות עיקר.

כָּל הַמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרָע, נִגְעִים בָּאִים עָלָיו (תהלים קא, ה). נראה לי בס"ד המספר לשון הרע גורם שיהיו נושרים כוחות האהבה מן לבבות של בני האדם שלא יהיו אוהבים זה את זה ונמצא הפך אותיות **לָשׁוֹן** לאותיות **נוֹשֵׁל** שהוא לשון נשירה כמו יִשַּׁל זֵיתֶךָ (דברים כח, מ) וכן נמי תואר יקר שיש ללשון כדכתיב במשלי וּכְלִי יָקָר שִׂפְתֵי דָעַת (משלי כ, טו) מהפך אותיות **יָקָר** לאותיות **קֶרִי** כי המספר לשון הרע נטמא בקרי.

ובזה פירש עטרת ראשי הרב מור אבי זלה"ה רמז הכתוב וַתִּשָּׂא בְרִיתִי עֲלֵי פִיךָ (תהלים נ, טז) כי נשאת קדושת הברית וסלקת מעליך בעבור פיך שדברת לשון הרע.

ועל כן מאחר שמהפך אותיות לָשׁוֹן לאותיות נוֹשֵׁל ומהפך אותיות יָקָר לאותיות קֶרִי אז מדה כנגד מדה יתהפכו לו אותיות **עֹנֶג** המגיע לו מן הלשון לאותיות **נֶגַע** שאם היה לשונו טהור היה מקבל ממנו השפעה מן א־ל הוי־ה עם הנקודות שהם מספר עֹנֶג [123] גם עֹנֶג הוא נטרקון '**ע**דן **נ**הר **ג**ן' בסוד הכתוב וְנָהָר יֹצֵא מֵעֵדֶן לְהַשְׁקוֹת אֶת הַגָּן (בראשית ב, י) והבן.

כָּל הַמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרָע, רָאוּי לְסָקְלוֹ בָּאֶבֶן (תהלים קא, ה). יש להקשות למה סקילה ולא שריפה? גם למה פירש באבן, הוה ליה למימר לסקלו בסתם?

ונראה לי בס"ד על פי מה שאמר רבינו האר"י ז"ל דבעל לשון הרע גורם לסלק הארת התפארת מן המלכות ולזה אמר שָׂתוּ בַשָּׁמַיִם פִּיהֶם וּלְשׁוֹנָם תִּהֲלַךְ בָּאָרֶץ (תהלים עג, ט) שמים תפארת ארץ מלכות עד כאן דבריו עיין שם. ובזה מובן הטעם שראוי לסקלו כי בחטאו עשה סילוק הארה לכן יסקל כי **סִילּוּק** בהפוך אתוון **יִסָּקֵל**.

ואמר **בָּאֶבֶן** רמז כי סילוק זה עשאו מן המלכות שנקראת בשם אֶבֶן [53] שהוא מלוי הוי־ה דההי"ן [יו"ד ה"ה ו"ו ה"ה=52] עם הכולל גם רמז שהיה לו להיות דומם כאבן ולא דמם.

אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְשַׂר שֶׁל גֵּיהִנֹּם: אֲנִי עָלָיו מִלְמַעְלָה וְאַתָּה עָלָיו מִלְמַטָּה נְדוֹנְנוּ (**תהלים קכ, ד**). נראה לי בס"ד הכונה שאתן שכר מצותיו לחבירו וזהו 'אֲנִי עָלָיו מִלְמַעְלָה' בדברים הנפשיים 'וְאַתָּה עָלָיו מִלְמַטָּה' להעניש בגהינם בעבור עונות שעשה חבירו.

אי נמי קודם אותיות לשון יש מספר רס"ה שהוא מספר '**יָם הַקַּדְמוֹנִי**' [265] (זכריה יד, ח) שהוא מן חמשה גבורות הראשונות כמו שאיתא בספר מאורי אור ז"ל ועל ידי גבורה הנזכר אשמרנו 'וְאַתָּה עָלָיו מִלְמַטָּה' דאחר אותיות לשון יש מספר תק"ז כמנין '**מַקֵּל שָׁאוֹל**' [507] והיינו גיהנם נקרא שאול ופרענות שבו נקרא מַקֵּל חֹבְלִים (אולי ע"פ זכריה יא, ז).

וְאִם עַם־הָאָרֶץ הוּא, יַשְׁפִּיל דַּעְתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְסָלָף בָּהּ שֶׁבֶר בְּרוּחַ" (**משלי טו, ד**). נראה לי בס"ד כל הענוים נקראים בְּנֵי אָדָם כי שלשה צדיקים ששבחם הקדוש ברוך הוא בענוה

שהם אברהם אבינו ע"ה ומשה רבינו ע"ה ודוד המלך ע"ה וכנזכר במדרש ואלו ראשי תיבות שלהם 'אָדָם' והלמדים ענוה מהם נקראים בְּנֵי אָדָם רצונו לומר תולדות של שלשה צדיקים שהם אדם, ואם תשבר מספר **רוּחַ** [214] לחצאין יהיה כל חצי מספר **בְּנֵי אָדָם** [107] שהענוים הם נקראים בני אדם הן מבחוץ הן מבפנים וזהו 'שֶׁבֶר בְּרוּחַ'.

בְּמַעֲרָבָא אַמְרֵי: "לָשׁוֹן תְּלִיתָאי קָטִיל תְּלָתָא". נראה לי בס"ד קרי ליה תְּלִיתָאי כי הם חמשה מוצאות הפה שהם חיך וגרון ולשון ושינים ושפתים ואם תחשוב מבפנים יהיה הלשון שלישי ואם תחשוב מבחוץ יהיה הלשון שלישי ולכן קורהו תְּלִיתָאי ואמר 'קָטִיל תְּלָתָא' כך היה מעשה דהובאה במדרש כ"י.

הָא קָמַשְׁמַע לָן: דְּכַטִּיל כְּחֵץ (ירמיה ט, ז) (**משלי יח, כא**). פירוש יש הורגים למרחוק כמו קנה רובה אך נראה בהם מראה אש וגם משמיעים קול גדול אך חץ אין נראה בו מראה אש ואינו משמיע קול גדול, וכן הלשון דומה אליו שאומר דברים שאין ניכר ונרגש בהם רעה כלל וכמו עובדי דמייתי בירושלמי באותם שנלקחו לעבודת המלך והיה בהם אחד שנקרא בן הגבן וכן אחד שנקרא יוחנן שהמספר לשון הרע מספר בהצנע שאינו נרגש בו רעה כלל.

וזה הטעם שמתייחס הרע ללשון ולא לשפתים כי אומרים 'לָשׁוֹן הָרַע' והיינו כי הלשון צנוע והשפתים גלויים.

דְּבָעֵי חַיֵּי בְּלִישָׁנֵיהּ, דְּבָעֵי מַיֵּית בְּלִישָׁנֵיהּ (**משלי יח, כא**) **נראה לי הכונה שיוכל הלשון להפך הדבר מרע לטוב ומטוב לרע כמו הך מעשה דחלב לביאה ואמר חלב כלבתא וחזר והפך הלשון לטוב ולכן נקרא לָשׁוֹן אותיות 'לו שן' והיינו שן רצונו לומר שינוי שיכול לשנות הדברים כאשר יחפוץ.**</

דף טז.

כָּל מִלְּתָא דְּמַתְאַמְרָה בְּאַפֵּי תְּלָתָא לֵית בָּהּ מִשּׁוּם לִישְׁנָא בִּישָׁא. מַאי טַעְמָא? חַבְרָךְ, חַבְרָא אִית לֵיהּ, וְחַבְרָא דְּחַבְרָךְ, חַבְרָא אִית לֵיהּ. קשא לפי האי טעמא אפילו אם אמרה בפני שנים נמי דינא הכי? ונראה לי בס"ד דאם אמר ראובן דבר על שמעון בפני שלשה שהם לוי ויהודה וישששכר, אמרינן ודאי לא קפיד ראובן אם ידע שמעון דבר זה יען כי אפשר שישששכר יאמר לפני זבולון דכך אמר ראובן על שמעון בפני ובפני לוי ויהודה ואם אחר כך זבולון יספר דברים אלו בפני חבירו וחבירו לחבירו מוכרח ראובן להודות על דברים אלו דכך וכך דבא על שמעון יען כי זה יתברר בעדים כי יששכר כאשר גילה הדברים האלה לזבולון אמר שאמר ראובן כן בפניו ובפני לוי ויהודה ואם יששכר חשוד מחמת שסיפר לשון הרע ילך שמעון אצל לוי ויהודה ומוכרחים שיעידו על האמת ויברר

דכך וכך אמר עליו ראובן ויתבע ממנו בדין, ועל כן מוכרח לומר דראובן לא חש לזאת ולא קפיד מחמת תביעה של שמעון דאדרבה הוא רוצה שיוודע הדבר הזה והוא מברר דברים רעים אלו שדבר בעד שמעון.

אבל אם ראובן לא אמר באפי תלתא יש לומר דראובן שקר דבר בשמעון וחושש ממנו פן יתבע ממנו בדין אך הוא לא חשש מתביעה של שמעון שאם יתבענו יכחיש יען כי הוא לא סיפר אלא בפני שנים ואם אחד מאלו השנים הלך וסיפר דברים אלו לאדם אחר וחברך חברא אית ליה והגיעו הדברים לאוזן שמעון שאומר יהודה על ראובן שכך וכך סיפר על שמעון בפני ובפני לוי הנה זה יהודה המספר אין בדבריו כלום ואינו נאמן כיון דסיפר לשון הרע ונשאר לוי לבדו אם ישאלהו שמעון האמת יכחיש ויאמר שאין לו ידיעה מזה כי כלל ידוע הוא אין היחיד לבדו נאמן בפני עצמו וכנודע מהך עובדא דטוביה חטא וזנגוד מנגד (פסחים קיג:) ועל כן יוכל ראובן להכחיש וכיון דיכול להכחיש לפיכך לא קפיד ולא חושש על ספור שלו ולהכי אין לדון מזה דאם אמרה באפי תלתא לית בה משום לישנא בישא.

אָמְרוּ לֵיהּ: הַאי, מִי מְקַיְּמַת? לְעוֹלָם אַל יְסַפֵּר אָדָם בְּטוֹבָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ וְכוּ'. יש להקשות למה הביאו לו מאמר זה בההיא שעתא? ועוד קשה מה ראה לשבח עצמו באותה שעה? ונראה לי בס"ד הוא רמז להם דהמבקר את החולה צריך שיזכיר זכיותיו כדי לעורר עליו מליצי יושר ומדת רחמים דכיון שראה שבאו לבקרו ושתקו רצה לעורר אותם בדבר ועל כן שבח עצמו לרמוז להם גם אתם עשו כמוני להזכיר שבחים שלי ולמה אתם שותקים? הלא זה הוא עיקר הביקור שיש ממנו תועלת לחולה! והשיבו לו ברמז טעם על אשר שתקו ולא דברו בשבחו מחשש המקטרגים כי כיון שהוא חולה על מטתו ויבא אדם להזכיר שבחו יתקנאו המקטרגים נמצא כונת הענין הזה דומה לכונת המאמר שאמרו 'אַל יְסַפֵּר אָדָם בְּטוֹבָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ' והיינו טעמא כדי שלא יתעוררו המקטרגים לקטרג עליו על דרך שאמרו רבותינו ז"ל בקיר נטוי דסבירא ליה לרבנן שראוי להזכיר שבחו בלחש ובדרך רמז בתפלה ולא בפומבי ולזה אמר ולא שמיע לך מאמר זה כי מזה המאמר תבין למה שתקנו ולא דברנו בשבחך.

אי נמי כיון שראו שדבר בשבח עצמו אמרו בודאי עדיין לא שמיע ליה מאמר דאל יספר דהשתא ומה אחרים מוזהרים בכך הוא עצמו לא כל שכן ומחמת כן דנו בדעתם דלא שמע עדיין מאמר זה ולהכי הזכירו מאמר זה ולא אחר, ונראה כוונו לטובתו כי יש סגולה לחולה לקבל עליו מדת חסידות בדבר אחד לעשותו ואז בזכות זה יתרפא ולכן כוונו לומר תקבל עליך לשמור חסידות זו כדי שתתרפא.

עַל שִׁבְעָה דְּבָרִים נְגָעִים בָּאִים. נראה נקיט לשון הרע ברישא כי אמרינן לעיל 'הַמְּסַפֵּר לָשׁוֹן הָרַע כּוֹפֵר בָּעִקָּר' ומצינו בעשרת הדברות נקיט הצווי על עבודה זרה ברישא ואחרי זה נקיט שפיכות דמים כי נזק לשון הרע בזה קרוב יותר וכמו שאמרו 'קְטֵיל תְּלָתָא' ואחר כך נקיט שאר דברים כסדרן בעשרת הדברות.

והא דנקיט גזל אחר גסות הרוח משום דכלהו איירי בנגעים הבאים על גוף האדם עצמו אבל גזל וצרות עין איירי בנגעים הבאים על הבתים וכדיליף מקראי ולהכי נקטנהו לבסוף.

דף טז:

מִנַּיִן לָרוֹאֶה דָּבָר מְגֻנֶּה בַּחֲבֵרוֹ, שֶׁחַיָּיב לְהוֹכִיחוֹ. פירוש לא תימא כיון דחבירו הוא שיש אהבה עזה ביניהם י"ל שלא יוכיחנו כדי שלא תתקלקל האהבה ויהיה שנאה במקומה ושנינו גדולה אהבה לכך קא משמע לן דעם כל זה חייב להוכיחו ויהיה מה שיהיה דכתיב 'הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶת עֲמִיתֶךָ' (ויקרא יט, יז) אף על פי שהוא עמיתך.

תָּמְהֵנִי אִם יֵשׁ בַּדּוֹר הַזֶּה מִי שֶׁיּוֹדֵעַ לְהוֹכִיחַ. נראה אחר ששמע מן רבי טרפון שאמר אין מי שיוכל להוכיח כי המון העם עזים להשיב דברי חציפות למוכיח ולא היו מקבלים דבריו אמר זה הקלקול סיבתו מן המוכיחים עצמן שצריך המוכיח לערב עצמו בחסרונות שמוכיח הציבור בהם שלא יאמר איך תעשו כך ואיך תחטאו בכך, אלא יאמר איך נעשה כך ואיך נחטא בכך כדרך שאמר ראובן לֹא נַכֶּנּוּ נָפֶשׁ (בראשית לז, כא) שעירב עצמו עמהם אף על פי שהוא לא עלה על לבו לעשות כן ובזה השומעים לא יתריסו כנגד המוכיח מאחר שהוא מודה שגם הוא נכשל כמותם בגנות זו וקלקול זה.

אי נמי החסרון יהיה מן המוכיחים כי הם לרוב קדושתם וחסידותם חם לבם על מעשים רעים שבדור וכשבאים להוכיח יצא מפיהם דברים קשים אש וגפרית על המון העם ושונין להם מסכת גהינם ועל ידי כך אין מטין אוזן לדבריהם ואפשר שיבעטו ויתריסו כנגדם אבל טוב שהמוכיח ידבר בדברי שכל להוכיח האדם מיניה וביה באומרו ראה כמה אתה מקפיד בביתך על בני ביתך שלא ישנו מדבריך ושיעשו רצונך וכו' ואיך לא תבוש מחסרונות רבים שיש לך בעבודת הא־ל יתברך? ראה כמה אתה חס על גופך וממונך ואיך לא תחוס על נפשך היקרה? וכעל זה הדרך בדברים נוחים כאלו אשר ירדו חדרי בטן של השומע.

אי נמי הכונה שהמוכיח יסדר מוסריו בדרך משל ומליצה כדי למשוך לב השומעין להטות אזניהם אל דברי תוכחתו.

אִם יֹאמַר לוֹ: טוֹל קֵיסָם מִבֵּין שִׁנֶּיךָ, אוֹמְרִים לוֹ: טוֹל קוֹרָה מִבֵּין עֵינֶיךָ. הדבר יפלא בדור רבי טרפון שהיו תנאים וחכמים גדולים איך אפשר שהגיע הדור למדרגה זו שהמוכיחים שהם גדולי הדור יהיו מקולקלים יותר מן המון העם שיאמרו להם טול קורה? ונראה לי בס"ד דודאי המוכיחים הם צדיקים וטובים אך המון העם הם עזים וחצופים שישיבו להם טול קורה.

ונראה מה שעשה המשל של המוכיח טול קסם מבין שיניך שייחס תוכחתו לשינים ומשל המשיב בעינים והוא כי כָּל עֲמַל אָדָם לְפִיהוּ (קהלת ו, ז) וכל מה שחוטא הוא לצורך פיהו לכן אומר לו 'טוֹל קֵיסָם מִבֵּין שִׁנֶּיךָ' לרמוז על חטאיו שהם לצורך לעיסת השינים והמשיב אמר לו 'טוֹל קוֹרָה מִבֵּין עֵינֶיךָ' כלומר אתה באת להוכיח אותנו על עונות שלנו מפני שעיניך נתת במטמונים דכונתך לומר כך וכך עונות יש בידכם כך וכך תעניות צריכין להתענות וכיון שאין אתם יכולים להתענות ימים רבים תפדו הצומות בכסף ותקח ממנו כסף הפדיון ותאכל אותו.

וכאשר סופר בחכם אחד מוכיח שדרש לקהל שלו קְחוּ מוּסָרִי וְאַל כֶּסֶף (משלי ח, י) רצונו לומר אל תתנו כסף הפדיון בעבור עונותיכם אלי כדי שתאמרו עיני נתתי בממון שלכם, אלא אתם תתנו הכסף לעניים ולבעלי חובות ולתלמוד תורה בידכם.

וכן כאן אומרים '**טוֹל קוֹרָה מִבֵּין עֵינֶיךָ**' רצונו לומר עיניך נתת בכספינו ולכך אתה מוכיח אותנו ורמזו לו הכסף בעין כי אחר עַיִן יש אותיות כֶּסֶף.

שֶׁהָיִיתִי קוֹבֵל עָלָיו אֵצֶל רַבָּן גַּמְלִיאֵל. פירש רש"י ז"ל כשהייתי רואה בו דבר גנאי. הדבר יפלא היתכן שימצא ברבי עקיבה דבר גנאי אחר שבהיותו בן ארבעים שנה בא ללמוד תורה מתוך דוחק ועניות מאד?

ונראה הכונה כי היה מלמדו שעות קצובים ביום משעה פלונית עד שעה פלונית ולפעמים היה מאחר לבוא לפניו בשעה הידועה לו מפני שהיה חוזר על לימודו בינו לבין עצמו אך רבי יוחנן בן נורי היה חושב שהוא מתעצל ומטייל וכשהיה אמר לו למה נתעכבת לא היה אמר לו שהייתי חוזר על לימודי אלא שותק ולכן היה קובל עליו אצל רבן גמליאל והיה מצוה להלקותו כי היה להם מנהג להלקות תלמיד המתעכב לבא לבית המדרש בזמן הנועד לו כך וכך מלקיות ראה כמה היה חסיד רבי עקיבה זיע"א.

וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁהוֹסִיף בִּי אַהֲבָה. קשא הוה ליה למימר 'שֶׁהוֹסִיף עִמִּי אַהֲבָה'? ונראה לי דאל תאמר שמא בלבו היה לו שנאה ורק לפנים היה מראה אהבה לכן אמר 'מוֹסִיף בִּי אַהֲבָה' כי אני מרגיש שלבי מוסיף אהבה אליו שאני הייתי אוהב אותו יותר ואם הוא היה שונא

אותי בלבו לא היה לבי אוהב אותו וכל שכן שלא היה מוסיף אהבה כי כַּמַּיִם הַפָּנִים לַפָּנִים כֵּן לֵב הָאָדָם אֶל הָאָדָם (משלי ח, י).

תּוֹכֵחָה לִשְׁמָהּ וַעֲנָוָה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, הֵי מִינַיְהוּ עֲדִיפָא. עיין פירוש רש"י ופירוש התוספות ומה שטען עליהם רבינו מהרש"א ז"ל וגם בפירושו יש קצת דוחק שפירש תוכחה לשמה שמוכיח חבירו אף על פי שמבייש ועניה שלא לשמה שאינו מוכיחו כדי שלא יתבייש, ולפי זה קשא למה שואל הי מנייהו עדיפה, ישאל על דין התוכחה אם חייב להוכיח חבירו אף על פי שמתבייש או דלמא אסור להוכיחו אם מתבייש דאם אסור להוכיחו אם יתבייש לא שייך לומר 'הי עדיפה' דמשמע שיש לו רשות להוכיחו גם אם יתבייש כיון דבזה איסורא עביד?

ועוד דין זה מפורש בברייתא דלעיל יָכוֹל אֲפִלּוּ פָּנָיו מְשַׁתַּנִּים? תַּלְמוּד לוֹמַר 'לֹא תִשָּׂא עָלָיו חֵטְא' (ויקרא יט, יז) רצונו לומר אם הוא ברבים אסור להוכיחו לביישו ואם בינו לבין עצמו חייב להוכיחו אפילו אם מתבייש ולפי דברי המהרש"א ז"ל ששואל 'עֲנָוָה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ' היינו רצונו לומר שלא הוכיחו כדי שלא יתבייש אם זה הוא בינו לבינו איסורא עבד שמנע התוכחה ממנו בשביל ביוש.

ונראה לי בס"ד הכונה '**תּוֹכֵחָה לִשְׁמָהּ**' היינו שראה החכם בשמעון דבר מגונה מאד שראוי להכותו עליו ועשה כדין שהוכיחו והכהו על דבר זה וזו היא נקראת 'תּוֹכֵחָה לִשְׁמָהּ' שעשה כדין שהכהו ולא נשא לו פנים אף על פי שהוא עשיר ואדם חשוב ואחר כך היה שמעון מתרעם ומהרהר על אותו החכם במעמד אנשים חשובים ונבחרי הקהל באומרו שעשה לו החכם בזיון שלא בדקדוק שהפריז בבזיונו להכותו על דבר קל שאין ראוי להכותו בעבורו.

והחכם שמע תרעומת שלו ושתק ולא הגיד לפני אותם האנשים החשובים שכך וכך עשה וכדין עשיתי לו, ובשתיקה זו נמצא שהצדיק דברי שמעון בתרעומת שלו שאמר עליו שהפריז על המדה ולא נהג עמו על פי מדת הדין וזו נקראת ענוה אצל החכם שלא רצה להצדיק עצמו ולהראות לפני אנשים החשובים שהוא הולך ומתנהג על פי קו האמת והיושר אך זו הענוה לא עשאה לשמה שלא לשבח עצמו אלא עשאה כדי לכבד את שמעון שלא ידעו השומעין שהוא מתרעם ומהרהר אחר מעשה החכם בשקר ולכן זו השתיקה ששתק החכם ולא דבר כלום לסתור תרעומת של שמעון היא '**עֲנָוָה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ**' שאין כונתו בשתיקה זו כדי שלא לשבח עצמו בהראותו ישרותו אלא היתה בשביל כבודו של שמעון שלא יבוש מדברי התרעומת שלו.

ועל זה שואל '**אֵיזֶה עֲדִיפָה**' כלומר זה החכם על איזה מהם ישובח יותר אם ישובח בעבור

תוכחה לשמה שעשה בתחלה שהוכיח את שמעון והכהו על פי שורת הדין שהיה חייב בכך ולא נשא לו פנים או אם ישובח יותר על ענוה שלא לשמה שעשה באחרונה ששתק בשמעו תרעומת שמעון שהיה מערער ומהרהר אחר מעשיו באומרו שהפריז לעשות עמו יותר ממה שראוי לו כפי הדין והוא שתק ולא הגיד מעשיו של שמעון שהיה מראה לשמעון שבדין עשה עמו אף על פי שהייתה ענוה זו שלא לשמה דהיינו שלא שתק בשביל שלא רצה לשבח עצמו?

ועל זאת השאלה שאל תלמודא הֵיכִי וכו' והיינו שרצה לבאר ולפרש מהו ענין זאת השאלה ובאיזה גוונא הוא שואל? והביא תלמודא מעשה דרב הונא וחייא בר רב כי רב הונא היה מוכיח לחייא בר רב על דבר מגונה ומכהו כפי הדין ולא עשה לו משוא פנים בשביל שהוא בן גדולים וזו היא נקראת 'תּוֹכֵחָה לִשְׁמָהּ' ואחר כך כאשר קבל עליו חייא לפני שמואל באומרו שהוא מכהו על דבר קל שאין ראוי להכותו בעבורו דנמצא לפי דבריו לא היה רב הונא מדקדק בהנהגתו עם התלמידים ביושר אלא מפריז על המדה לעשות להם משפט יותר ממה ששורת הדין מחייבת, והנה באמת היה צריך רב הונא להשיב כך וכך עשה חייא ובעבור זאת אני מכהו ולא עשיתי לו דבר חוץ ממה ששורת הדין מחייבת והוא מתרעם עלי בחנם ולא צדק בדבריו אלו אך רב הונא לא הצדיק עצמו בדבר זה ולא סתר דברי התרעומת של חייא אלא אמר לשמואל כן אעשה מכאן ולהבא שלא אכהו יותר מן הראוי לעשות לו וזו ענוה היא שלא הצדיק עצמו כדי לשבח את עצמו שהוא אינו יוצא מגדר היושר ולא עשה דבר שלא כדין עם חייא.

אך ענוה זו לא היתה לשמה דהיינו לשם ענוה בשביל שלא להשביח עצמו אלא היתה תלויה בסיבה אחרת מחמת יראה שהיה ירא לעשות ביוש לזרעיה דרב להגיד הדבר לשמואל אשר בעבורו הלקוהו לחייא בריה כדי שלא יתבייש על ידו לפני שמואל יען כי אחר כך כשאמר לו שמואל 'לָמָּה לֹא אָמַרְתָּ לִי בְּפָנָיו'? השיב לו 'חַס לִי דְּלִיכְסוּף זַרְעֵיהּ דְּרַב עַל יָדְאִי' ונמצא בזו המעשה שהביא תלמודא פירש לנו האופן של השאלה דשאל 'הי מנייהו עדיפה' כאשר פרשנו האופן שהוא דומה ענייננו לענין המעשה הזאת.

כִּי הָא דְּרַב הוּנָא וְחִיָּא בַּר רַב, הֲווּ יַתְבֵי קַמֵּיהּ דִּשְׁמוּאֵל. נראה דחייא בר רב היה עודנו קטן ואף על פי שאביו בחיים היה דרכם ללמוד לפני אחרים ולא לפני אביהם ולכך היה לומד לפני שמואל ורב הונא היה כמו ריש דוכנא לגבי שמואל ולכן היה חייא לומד גם לכני רב הונא וכיון דהיה עודנו קטן היה רב הונא חובטו ומכהו כמו שחובטין ומכין לתינוקות ויודע היה שמואל דרב הונא לא היה חובטו בחינם וכפי שורת הדין עביד ליה ומה שאמר שמואל אחר כך לרב הונא '**אַמַּאי לָא אָמַרְתָּ לִי בְּאַפֵּיהּ**' לנסותו נתכוון

לראות מה ישיב? אם יאמר בשביל כבוד רב עשה ולפי זה אם היה אביו אדם אחר לא היה חושש והוה אמר ליה באפיה או דלמא אפילו הכי לא הוה אמר ליה באפיה בשביל בושה.

מַאן דְּאָמַר: עַד הַכָּאָה דִּכְתִיב: "לְהַכֹּתוֹ" (**שמואל א' כ, לג**). עיין מהרש"א מה שהקשה בזה. ונראה לי בס"ד דגם עתה עשה יונתן תוכחה לאביו ברמז כי שאול אמר 'מַדּוּעַ לֹא בָא בֶּן יִשַׁי' (שמואל א' כ, כז) שלא הזכירו בשמו בשביל שהיה שונאו ויונתן השיב 'שָׁאוֹל נְשָׁאֹל דָּוִד מֵעִמָּדִי' שהזכירו בשמו לרמוז לאביו אין דוד שונא כאשר חשבת דלכך לא קראתו בשמו אלא הוא אוהב דראוי לקרותו בשמו ולכן אמר דוד כי לולי זה מיותר דסגי לומר 'שָׁאוֹל נְשָׁאֹל מֵעִמָּדִי' כי הם מדברים בדוד אך זכרו בשמו כדי להוכיחו שלא טוב עשה לבלתי הזכירו בשמו.

מִנַּיִן שֶׁלֹּא יְשַׁנֶּה אָדָם מְאֻמָּנוֹת אֲבוֹתָיו? (**מלכים א ז, יג**). נראה לי בס"ד הטעם כל בעל אומנות יש לו מכירין שקורין בערבי (מאעמיל) שהם עושים כל עסקם על ידו וכל מה שיאריך זמן הרבה באומנות ירבו המכירין. **אי נמי** אל ישנה מאומנות אבותיו כי על פי הרוב האומנין מתפללים תמיד שיצליחו בניהם ובני בניהם באומנות ידיהם. **אי נמי** אומנות אבותיו הורגל בה מקטנותו וכיון שפתח עיניו במלאכה זו אינו קץ בה וייטב לבו בה ואז ממילא יצא מידו מלאכה כפלים.

אֲפִלּוּ נֶהְפַּךְ לוֹ חֲלוּקוֹ. נראה לי בס"ד נקיט חלוקו ולא בגדו מפני דהבגד יש בו היכר בין פנים לאחור ואינו מצוי שיתהפך אבל חלוק מצוי טפי דאינו ניכר הן ביום הן בלילה.

אך קשא אמאי לא נקיט גלימא דרוב גלימות אין בהם היכר? ונראה לי בס"ד בגלימא אין בה טרחה ובנקל יוכל להחזירה ואין זה יסורין מה שאין כן חלוק צריך לפשוט כל בגדיו וללבשם.

אֲפִלּוּ הוֹשִׁיט יָדוֹ לַכִּיס לִטֹּל שָׁלֹשׁ וְעָלוּ בְיָדוֹ שְׁתַּיִם. פירוש שהכיס פיו צר ואיכא טרחא כשיוציא ממנו המעות וקשא אמאי לא אמר הושיט ידו להוציא שתים ועלה אחת? ונראה לי בס"ד טעות זה לא שכיח שאם עלה בידו אחת אחת הוא מרגיש מעת היות ידו בכיס ולא היה מוציאה לבדה אבל אם המציא שתים אפשר שיטעה לחשוב שהוא אוחז בשלש ומוציא ידו והנה שתים יש בהם ויצטרך לחזור להוציא אחת.

והא דלא אמר כגון שהיה לו בכיסו שני מטבעות קרובים זה לזה בכמותן וחשב זה המטבע שרוצה בו וחזר והשליכו והוציא השני, היינו מפני שזה דבר המצוי בעשירים דוקא שיש להם בכיס כמה מיני מטבעות אבל אופן דנקיט מצוי בעניים ובעשירים.

ועדיין קשא אמאי לא אמר כגון שהיה אוחז פרוטה בידו ונפלה מידו לארץ והוצרך

לשחות ולקבל אותה? ונראה לי בס"ד דרבי יצחק ותנא דברייתא כל אחד נקיט דבר שנעשה אצלו כן באמת והרגיש ביסורין ולכן כל חד מפרש כפי מה שנזדמן אצלו.

כָּל שֶׁעָבְרוּ עָלָיו אַרְבָּעִים יוֹם בְּלֹא יִסּוּרִין, קִבֵּל עוֹלָמוֹ. נראה לי בס"ד הטעם כי בארבעים יום יש תתק"ס [960] שעות ושיעור מקוה טהרה תתק"ס לוגין ולכן בארבעים יום נשלם טהרת נפש האדם שהם חודש אלול ועשרת ימי תשובה וכן ימי השובבים וכמו שכתב הרנ"ש [הרב נתן שפירא] ז"ל.

והטעם שצריך תתק"ס שעות לטהרת הנפש כי האדם בנוי מן ארבעה יסודות הן מצד גופו הן מצד נפשו וכל יסוד כלול מארבעה הרי ט"ז יסודות [16=4×4] ובחטא נדבק ט"ז כוחות טומאה בט"ז יסודות וצריך לבטל ט"ז כוחות טומאה אלו בששים כדין איסור דבטל בששים ולכן צריך להם תתק"ס שעות לבטלם כי ט"ז פעמים ס' הוא תתק"ס [960=60×16] ולכן צריך תתק"ס שעות שהם ארבעים יום בתשובה כדי לבטל ט"ז כוחות של טומאה.

ולכן הצדיק נקרא **יוֹסֵף** שבו רמז ביטול ט"ז כוחות טומאה בט"ז פעמים ס' ונרמז זה באותיות יוֹסֵף שהוא י"ו פ' ס' רצונו לומר ט"ז פעמים ששים של טהרה והיתר שבהם מבטל ט"ז כוחות טומאה.

אך אף על פי שבטלים ט"ז כוחות טומאה בששים צריך דבר אחד להפריד זוהמה שלהם מן הגוף ומן הנפש והיינו היסורין בהם נפרדת זוהמא של ט"ז כוחות טומאה מנפש ומן הגוף צריך שאלו הארבעים יום שהם שיעור טהרה של תתק"ס שעות שהם ט"ז פעמים ששים לא יעברו בלא יסורין שהם המפרידים הזוהמה של כוחות הטומאה הדבקה באדם.

דף כד.

מַאי קָמַשְׁמַע לָן? מַתְנִיתִין הִיא. הקשה הרב 'פתח עינים' וכי גברא דאתי לדינא לא ידין הדיין את הדין לומר פלוני חייב פלוני זכאי משום דהוא משנה? עיין שם.

ונראה לי בס"ד דתלמודא לא קאמר 'אָתוּ לְקַמֵּיהּ דְּרַב יֵימַר' דמשמע תובע ונתבע אתו לקמיה לדינא אלא אמר 'אָתָא' והכונה דזה המוכר בא לפני רב יימר וסיפר לו מעשה שעשה שמכר נכסיו ואולי היה אותו האיש קרובו או אהובו והוא לא בא לשאול מן רב יימר כלום בדבר זה אלא סיפר לו מעשה שהיה אך רב יימר נתכוון להודיע לאותו האיש וגם לשומעין הלכה זו בדבר זה דתפילין נמי הם בכלל נכסיו וכוונתו גם כן לומר לו כמה מכוער הדבר הזה אשר עשית למכור כל נכסיך דהא לפום דינא אפילו התפילין צריך

אתה לחלוץ עד שתפדהו בדמים.
ועל זה מקשי תלמודא מאי קא משמע לן בדין זה והלא משנה ערוכה היא דמסתמא ידע לה המוכר כי לא היה עם הארץ ומה בא ללמדו דבר חדש? ומשני מהו דתימא התם הוא דסבר וכו' כלומר אף על גב דמסתמא יודע זה דבר השנוי במשנה אך כיון דיש סברה לומר מתניתין שאני לכך בא לחדש לו דאין חילוק בזה.

דף ל:

בֹּא וּרְאֵה כַּמָּה קָשָׁה אֲבָקָהּ שֶׁל שְׁבִיעִית, אָדָם נוֹשֶׁא וְנוֹתֵן בְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית, לְסוֹף מוֹכֵר אֶת מִטַּלְטָלָיו וְכוּ' (ויקרא כה, יג). יש להקשות מה הלשון אומרת 'בֹּא וּרְאֵה' להיכן יבא ומה יראה? ונראה לי בס"ד דהוא דריש סמוכין על קושי העונשים של זה הסוחר בפירות שביעית אך ידוע דאיכא אמוראי דאין נוהגין לדרוש סמוכין וכמו שאמרו בגמרא אתון דלא דרשיתון סמוכין מפקי לה מהכא אנן דדרשינן סמוכין מפקי לה וכו' ולזה אמר רבי יוסי ברבי חנינא להשומע בא לבית המדרש ששם דורשין סמוכין ואז תראה כמה קשה עונשה של של שביעית דיש ללמוד מיני עונשין שלה מדרשה של שביעית.
ועוד נראה לי בס"ד הכונה לומר לא תקשי לי קושית התוספות שהקשו מנא ליה למדרש אלו העונשים על המסתחר בפירות שביעית ודילמא אלו נאמרו על חורש וזורע בשביעית דאסוריהו מפורש בכתוב? לזה אמר 'בֹּא וּרְאֵה' כלומר אלו העונשים שאני דורשם על המסתחר בפירות שביעית בא וראה אותם בחוש הריאות שנתקיימו ונעשו כולם באדם המסתחר בפירות שביעית דלאו 'תא שמע' בלבד קאמינא לך אלא 'תא חזי' נמי קאמינא.
ונראה לי בס"ד הא דקרי לה '**אֲבָקָהּ שֶׁל שְׁבִיעִית**' לרמוז מעיקרא אינו רואה סימן ברכה ויהיה הקרן והריוח כאבק שאין בו ממש.
ומה שאמר לשון זה '**לֹא בָאתָ לְיָדוֹ**' מלבד טעם דנקיט תלמודא בזה נראה רמז לפי דרכו למה שאמר רבינו האר"י ז"ל כי עונות האדם ורפואתו בהם ניכר ונודע מן דפק האדם כאשר ניכר תחלואי הגוף מן הדפק וכנזכר בשער רוח הקודש ובזה פרשתי בס"ד בסה"ק 'בִּרְכַּת אָבוֹת' על מאמר התנא כָּל הַמְזַכֶּה אֶת הָרַבִּים אֵין חֵטְא בָּא עַל יָדוֹ (משנה אבות ה, יח) עיין שם ולכן אמר כאן '**לֹא בָאתָ לְיָדוֹ**' כלומר שלא עשה תשובה אפילו במקצת שלא בא בדפק שבידו איזה סימן מן התיקון של הפגם.
סוֹף שֶׁמּוֹכֵר אֶת עַצְמוֹ (ויקרא כה, לט) (ויקרא כה, יג). נמצא שש צרות נעשים לזה המחלל קדושת השביעית וכאשר מנאם הרב עיון יעקב ז"ל. ובזה יובן בס"ד רמז הכתוב באיוב בְּשֵׁשׁ צָרוֹת יַצִּילֶךָּ וּבְשֶׁבַע לֹא יִגַּע בְּךָ רָע (איוב ה, יט) פירוש **בְּשֵׁשׁ צָרוֹת** הנזכרים **יַצִּילֶךָּ**

שלא יבואו עליך שש צרות אלו בתנאי **שֶׁבַּשִּׁבְעִ** היא שנה השביעית **לֹא יִגַּע בְּךָ רָע** שלא תעבור אפילו על איסור סחורה שהיא נגיעה בעלמא.

דף לא:

שֶׁיְּהֵא חוֹלֵשׁ אֶת מָעוֹתָיו בַּלְּשָׁכָּה. נראה לי בס"ד הא דנקיט לשון זה דחולש ולא אמר מניח או מטיל, היינו **חוֹלֵשׁ** בהפוך אתוון **לוֹחֵשׁ** דאף על פי שאין חבירו עומד לפניו בלשכה כדי שיאמר לו טול מעות אלו לפדיון הנה הטלה זו שמטיל המעות בלשכה חשיב כאלו לוחש באזנו של חבירו ואומר לו טול וצא טול וצא (משנה יומא ו, ד).

דף לב:

אֶפְשָׁר בָּא דָּוִד וְלֹא עָשָׂה סֻכּוֹת, בָּא שְׁלֹמֹה וְלֹא עָשָׂה סֻכּוֹת עַד שֶׁבָּא עֶזְרָא? (נחמיה ח, יז). הא דנקיט דוד ושלמה דוקא ולא נקיט דורות שקדמו להם שמואל הנביא ע"ה ושאול המלך ע"ה, נראה לי בס"ד דברור הוא מה שאמר 'כִּי לֹא עָשׂוּ מִימֵי יֵשׁוּעַ סֻכּוֹת' היינו שלא עשו אותו בשמחה כדינו כי דין הסוכות הוא לעשותו בשמחה גדולה דלכן נקרא 'חג השמחות' והם לא היה להם שמחה שלמה בכל ימיהם מפני שכיני בישי הם האומות שהיו סביבותם דאפילו בזמן שלא היו נלחמים זה בזה איכא פחד מלחמה בליבותם וכל יום יחשבו עתה יבואו להלחם ולכן אין שמחתם שלימה, אך בימי דוד המלך ע"ה שנתן לו הקדוש ברוך הוא הצלחה גדולה במלחמה וכל מה שהיה נלחם היה גובר מפני שהוא מלך הראשון שמלך משבט יהודה שברכתו היתה 'יְדֶךָ בְּעֹרֶף אֹיְבֶיךָ' (בראשית מט, ח) היה לישראל שמחה שלימה כי הוסר הפחד הזה מליבותם כי היה ברור להם שאם נלחמים הם גוברים כי בטוחים בברכה של אבינו הזקן שבירך את יהודה 'יְדֶךָ בְּעֹרֶף אֹיְבֶיךָ' ולכן יש לומר שבימיו של דוד המלך ע"ה עשו סוכות בשמחה כראוי ואפילו אם תאמר שלא היתה השמחה שלימה מאחר שהיו באים ונלחמים ורק בטוחים הם על הברכה הנה בודאי בימי שלמה המלך ע"ה היתה השמחה שלימה כי ראו שהשם יתברך הניח לו מסביב אין שטן ואין פגע רע וכמפורש בכתובים (מלכים א' ה, יח) וכל המלכים משתחוים לו ומביאים לו מנחה, אם כן בודאי עשו סוכות כראוי בשמחה שלימה ואיך תולה עשיית סוכות בשמחה בביאת עזרא? אלא הכונה תלה זה בזה כדי להקיש ביאתם בימי עזרא וכו' למנין יובלות.

והא דנקיט 'סֻכּוֹת' מפני כי הוא חג הקבוע בתשרי והשמטין והיובלות מונין מן תשרי. וגם עוד שהוא ראשון למעשרות ובו מתוודים ודוי מעשר.

וְהַיְנוּ דְּקָא קָרֵא עִילּוּיֵהּ דִּיהוֹשֻׁעַ, דִּבְכָל דּוּכְתֵּי כְּתִיב: 'יְהוֹשֻׁעַ', הָכָא כְּתִיב: 'יֵשׁוּעַ' (נחמיה ח, יז). פירש מהרש"א ז"ל לכך נפחת לו היו"ד שהוסיף לו משה רבינו ע"ה בבקשו רחמים עליו יה יושיעך מעצת המרגלים בזכותא דארץ ישראל (סוטה לד:) וכתב הגאון חיד"א ז"ל בפתח עינים על דברי מהרש"א ז"ל הנזכר קשא דיו"ד שהוסיף לו משה רבינו ע"ה כדקאי קאי ומה שנפחת לו עתה היא אות ה'א כמבואר בכתוב ובש"ס והרב ז"ל אגב שטפיה כתבה עד כאן לשונו.

ולי אנא עבדא נראה ליישב דברי מהרש"א ז"ל רצונו לומר אף על גב דהיו"ד לא נחסר עם כל זה נפחת כבודה של יו"ד מחמת חסרון אות ה"א כי בהיות בשמו אות ה"א אז יש בשמו צירוף שם י־ה אשר בו ברכו משה רבינו ע"ה ואמר לו 'י־ה יושיעך מעצת המרגלים' אבל אם תחסר אות ה"א משמו נמצאת אות יו"ד היא אות פשוט כשאר אותיות ואינה אות של י־ה הקדוש.

ודבר זה שאני אומר רמזו רבינו מהרש"א בלשון קצרה שכתב לכך נפחת לו היו"ד שהוסיף לו משה רבינו ע"ה בבקשו עליו י־ה יושיעך חדא דקדק לומר 'נפחת' ולא אמר נחסר כי באמת לא נחסר אות יו"ד משמו וכדקאי קאי ורק נפחת כבודו ועוד סיים לומר 'בבקשו עליו רחמים י־ה יושיעך' והוה סגי לומר שהוסיף לו משה רבינו ע"ה שזה מפורש בכתוב וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בִּן נוּן יְהוֹשֻׁעַ (במדבר יג, טז) ומה לו להזכיר הדרשה שדרשו רבותינו ז"ל שאמר לו 'י־ה יושיעך' דאין צורך בזה כאן? אך בא לפרש דבריו למה נפחת כבודה של יו"ד מפני שבהוספתה ברכו 'י־ה יושיעך' נמצא נתכוון משה רבינו ע"ה בתוספת זו של אות יוד כדי להשלים בשמו שם י־ה הקדוש אשר מוצאו מצא **חיים**.

ומה שאמר **'וְאַגִּין זְכוּתָא עֲלַיְהוּ כִּי סֵכָּה'** היינו כיון דבטלו יצר הרע של עבודה זרה נעשה יחוד שם הוי־ה ושם אדנ־י [91=26+65] הרמוז באותיות סוכה [91] 'כ"ו ה"ס' והאירו לישראל **לחיים**.